

IS-SUNETT

Taħdita żgħira fuq is-sura u fuq l-istorja tiegħu, għaż-żgħażaġh li qegħdin jitharrġu fil-kitba tal-versi maltin.

Xinhu s-Sunett? Kull min ta mqar l-ewwel pass fl-istudju ta' xi letteratura—taljana, ingliza, maltija, jew ta' nazzjon oħra—jaf iġidlek illi s-sunett hu komponiment poëtku ta' erbatax-il-vers, kollha tal-ħdax, u li dawn l-erbatax-il-vers huma dejjem imqassmin hekk: żewġ erbġat—l-ewwel tmien versi—, u żewġ tliet—l-aħħar sitt versi. U jaf iġidlek ukoll illi dawn il-versi huma dejjem imqabblin, għalkemm it-taqbil tagħhom jista' jkun ta' bosta għamliet.

Iżda l-għerf ta' dawn iż-żgħażaġh ta' l-ewwel pass fil-letteratura aktarx ma jasalx lil hinn minn daqshekk, u ftit li xejn jobsru illi dan il-komponiment ta' erbatax-il-vers hu wieħed mill-aktar iebes, u li ta x'jaġimlu mhux ftit saħansitra lill-aħjar kittieba ta' kull nazzjon, biex waslu hallewna xi ftit eżempji li huma tajbin tassew.

U anqas naħseb li jafu meta, kif u fejn tnissel dan il-komponiment illi, b'xi tibdil żgħir fil-għamla tiegħu, daħal u baqa' dejjem miġjub fil-letteraturi tan-nazzjonijiet kollha ċivili.

* * *

Is-sunett komponiment tqil u iebes; għaliex?

Għaliex is-sunett fil-qosor tiegħu jeħtieġ illi jiġbor u jaġlaq ħsieb ta' sura u ta' għamla ġdida; ħsieb qawwi, għoli u sabiħ li jħalli fuq min jaqrah tebħa li ma tithassarx malajr, u tnissel fih ħass ta' hena, jew ta' niket li ma jafx jekk qattx ikun garrbu qabel.

Barra minn dan, is-sugġett tas-sunett irid ikun tal-qies, jiġifieri li jidhol sewwa fl-erbatax-il-vers bla tiġbid u bla rass. Għax is-sunett hu bħal libsa meħjuta għal persuna ta' qagħda sabiħa u dilikata, u twaġġa' l-għajnejn, jekk lil min ixiddha tiġih wiesgħa, jew dejqa.

Il-poëta taljan Giosué Carducci sejjaħ lis-sunett "breve e amplissimo carme", "għanja qasira, li tħaddan bosta", u għalhekk is-sunett, għalkemm iwieġeb tajjeb għal kull xorta ta' argument, qatt ma kien, u aktarx qatt ma jkun il-għanja tal-poplu.

* * *

La darba s-sunett hu komponiment hekk tqil u iebes, kif inhi li ma hawnx poëta fl-Ewropa li ma ntafax jikteb xi sunetti?

Ara: Jekk trid tqajjem fil-bniedem il-ħajra ta' haġa, u tteġġeg fih il-qawwa tar-rieda biex jaqlagħha, çahħdu minn dik il-ħaġa. Dan minn awl id-dinja. Għid lil tifel li hu ma għandux ħila jarfa' ġebli minn l-art għaliex tqila, u tarah jintafa' b'saħħtu kollha u b'qalbu kollha biex jurik li jista' jerfagħha. Uri lil wieħed żaġġuġ qalbieni qućcata ta' għolja mwiegħra u mkissra, u għidli li dik il-qućcata ma hix għalih, u inti tarah bi ħbula, b'ponot tal-azzar u b'idejh u b'riġlejh jaqbad mal-blat, jitkarkar, jixxabbat, sakemm bid-daħka fuq xofftejh isammar riġlu fuq l-aħħar pinna tal-għolja u jħares madwaru bħallikieku biex iġid lid-dinja kollha: Għaddiet tiegħi; tlajt.

Hekk hu; aktar ma hu iebes is-sugġett, aktar issib qalbiena li jindaħlu għalih: iżda kif mhux kull min jibda jixxabbat ma' muntanja, jasal sal-qućcata, hekk mhux kull min iwaħħal rasu mas-sunett jirnexxilu jaħdmu tajjeb u jaġti eżempji tiegħu li jibqgħu fit-teżor tal-letteratura.

* * *

Iżda nergħu pont lura. Dan li għidna ma jfissirx illi min ma jitlax sal-qućcata tal-muntanja ma jkun tala' xejn, le. Min jitla' bićca sabiħa mit-telgħa wieqfa, imwiegħra u mkissra, minn fejn ikun jista' jħaddan b'ħarstu medda kbira ta' art mifruxa taħtu, u jara, qishom maħzużin fuq mappa, bliet u rħula, xmajjar u friegħi tagħhom, għaqbiet u wileġ, imsagar u raba' maħdum, kollox fil-lewn u fit-tifsila tiegħu, dan ikun xabba' lil qalbu b'dehra tal-għaġeb, u jkun jista', meta jinzel minn hemm, iġaxxaq lil min jisimgħu bid-deskrizzjoni li hu jaġti ta' li ra u ta' li ħass fit-tiġrib tat-tluġh tiegħu. Biss min jaqa' fil-bidu ma jkun tala' xejn u ma jkun jista' jgħid ebda haġa ġdida u sabiħa.

Hekk ukoll fil-kitba, mhux kull min ma jaġtix sunetti tajbin minn kollox, ikun kiteb sunetti ħżiena. Bejn sunett ħażin u sunett mhux tajjeb għalkollox hemm dik id-divrenzja li tgħaddi bejn waqgħa fl-ewwel erba' passi tal-għolja u waqfa ftit bogħod mill-qućcata. Is sabiħ u t-tajjeb minn kollox hi warda li fil-gonna maħdumin mill-bniedem ma tiftaħx la bil-gzuz, anqas sikwit.

* * *

Fejn, meta u kif tnissel is-sunett? Liema kienu l-grajja tiegħu?

Dan ngħiduh f'għadd ieħor ta' "Il-Malti".

Dun Karm.